

O'QUV JARAYONINI BOSHQARISHDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA VOSITALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI

Habibullayev M.H.

Urganch davlat universiteti assistant o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, o'quv jarayoni boshqaruvi, Innovatsion metodika, axborot savodxonligi, pedagogik texnologiyalar, ta'lim sifati, bilish faolligi, zamonaviy ta'lim usullari.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, управление образовательным процессом, инновационная методика, информационная грамотность, педагогические технологии, качество образования, познавательная деятельность, современные методы обучения.

Key words: information and communication technologies, educational process management, innovative methodologies, information literacy, pedagogical technologies, quality of education, cognitive activity, modern educational methods.

РЕЗЮМЕ:

Mazkur maqolada o'quv jarayonini boshqarishda axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Zamonaviy ta'lim jarayonlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ahamiyati, ularning ta'lim sifatini oshirishdagi o'rni, o'quvchilarning bilish faolligini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Maqolada pedagogik jarayonlarda innovatsion texnologiyalarni qo'llashning samaradorligi, AKT vositalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish usullari hamda uning o'quv-tarbiya jarayoniga ijobiy ta'siri asoslangan. Shuningdek, maqola muallifi o'quvchilarda axborot savodxonligini shakllantirishga qaratilgan zamonaviy yondashuvlarni tadqiq qilgan.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье описаны теоретические и практические принципы использования информационно-коммуникационных средств в управлении образовательным процессом. Анализируется значение информационно-коммуникационных технологий в современных образовательных процессах, их роль в повышении качества образования, возможности развития познавательной активности учащихся. В основу статьи положены эффективность использования инновационных технологий в педагогическом процессе, методы совершенствования методики использования средств ИКТ, а также их положительное влияние на образовательный процесс. Также автор статьи исследовал современные подходы, направленные на формирование информационной грамотности у студентов.

SUMMARY:

This article covers the theoretical and practical foundations of using information and communication means in managing the learning process. The importance of information and communication

technologies in modern educational processes, their role in improving the quality of education, and their potential for developing students' cognitive activity are analyzed. The article is based on the effectiveness of using innovative technologies in pedagogical processes, methods for improving the methodology of using ICT tools, and its positive impact on the educational process. The author of the article also studied modern approaches aimed at forming information literacy in students.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish pedagogikaning eng dolzarb masalalaridan biriga aylandi. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar har bir o'quv jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. AKT vositalarining keng joriy etilishi nafaqat ta'limning texnologik bazasini mustahkamlaydi, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, bilish faolligi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ham katta ahamiyatga ega.

Bugungi kunda ta'lim jarayonlarini boshqarishda AKT imkoniyatlaridan foydalanishning samarali metodikalarini ishlab chiqish va joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu vositalar yordamida ma'lumotlarni tezkor uzatish, ulardan maqsadli foydalanish va tahlil qilish o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro aloqalarni yangi bosqichga olib chiqadi. Mazkur maqola o'quv jarayonlarini boshqarishda AKT vositalaridan foydalanishning metodik jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda zamonaviy texnologiyalarning o'rni va ahamiyatini yoritadi.

Metodika. O'quv jarayonini boshqarishda axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish metodikasi o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni samarali tashkil etish, ta'lim mazmunini yetkazish hamda bilimlarni baholash jarayonlarini optimallashtirishga qaratilgan. Quyida AKT vositalarini o'quv jarayoniga joriy etish va ulardan foydalanishning asosiy metodik jihatlarini ko'rib chiqiladi:

O'quv materiallarini taqdim etish uchun elektron darsliklar, multimediali slaydlar, video darslar va infografikalardan foydalaniladi. Bu materiallar zamonaviy dasturiy vositalar, masalan, PowerPoint, Canva yoki boshqa o'xshash platformalar yordamida tayyorlanadi.

Interaktiv usullarni qo'llash: Onlayn platformalar, masalan, Zoom, Microsoft Teams, Google Meet orqali darslarni o'tkazish o'quvchilar bilan jonli muloqotni tashkil etish imkonini beradi. Shu bilan birga, Quizizz, Kahoot[1] yoki Google Forms kabi vositalar yordamida testlar va interaktiv savollarni ishlatish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi.

Masofaviy ta'lim vositalaridan foydalanish: AKT imkoniyatlaridan foydalanib masofaviy darslarni tashkil etish, o'quv materiallarini elektron

platformalarda (Google Classroom, Moodle[2]) joylashtirish va o'quvchilarning faoliyatini monitoring qilish usullari qo'llaniladi.

Axborot texnologiyalari yordamida ta'lim jarayonini boshqarishda ma'lumotlar bazasini yuritish, natijalarni tahlil qilish va talabalarning faoliyatini kuzatishning zamonaviy usullari ishlatiladi. Bu uchun Microsoft Excel, Access yoki maxsus ta'lim boshqaruvi tizimlaridan foydalanish tavsiya etiladi. O'quvchilarning tushunchalarni qanchalik yaxshi o'zlashtirganini aniqlash va ularning fikrlarini olish uchun AKT vositalaridan foydalangan holda teskari aloqa mexanizmi joriy etiladi. Bu jarayon uchun onlayn forumlar, chat guruhlari yoki bloglar samarali bo'lib, ular o'quvchilar o'rtasida muloqot va fikr almashishni kuchaytiradi. Har bir o'quvchining qobiliyati va ehtiyojlariga mos individual o'quv dasturlarini yaratishda AKT vositalari katta yordam beradi. Masalan, adaptiv o'quv tizimlari (Smart Sparrow, Edmodo) orqali o'quvchilar uchun shaxsiylashtirilgan o'quv rejalarini taklif etish mumkin.

Mazkur metodika orqali axborot-kommunikatsiya vositalari ta'lim jarayoniga nafaqat qulaylik, balki sifat jihatidan yangi imkoniyatlar olib kiradi. Shu sababli, ushbu yondashuvlarni tizimli ravishda qo'llash va rivojlantirish pedagogik jarayonning samaradorligini oshiradi.

Adabiyotlar tahlili. O'quv jarayonini boshqarishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha adabiyotlar tahlili ushbu yo'nalishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlash imkonini beradi. Ushbu tahlilda milliy va xorijiy ilmiy manbalar, monografiyalar, maqolalar hamda konferensiya materiallari o'rganilgan. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'limda qo'llanilishi pedagogik nazariyalar bilan chambarchas bog'liq. P.V. Syominning[4; 169] AKT vositalaridan foydalanish bo'yicha ishlari ta'lim jarayonini innovatsion yondashuvlar bilan boyitish imkoniyatlarini yoritadi. Shuningdek, L.S. Vigotskiy[7; 241] kabi pedagoglarning interaktiv va amaliy ta'limga oid qarashlari AKTning o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

Dunyo bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar, masalan, UNESCO[5]ning ta'limda raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha tavsiyalari, global tajribani o'rganishga yordam beradi. Xususan, masofaviy ta'lim va raqamli ta'lim platformalarining muvaffaqiyatli amaliyotlari Finlyandiya, Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda keng qo'llanilmoqda. Bu tajribalar AKT vositalarining nafaqat ta'lim sifati, balki uning qulayligini oshirishdagi rolini namoyon etadi.

O'zbekistonda AKT texnologiyalarini ta'lim jarayoniga joriy etish masalalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar qatorida, A. Usmonov[6; 15] va D. Qurbonovanning[3; 10] ilmiy ishlari alohida e'tiborga molikdir. Ushbu

tadqiqotlar o'quv jarayonida AKTdan foydalanishning samaradorligi va bu texnologiyalar yordamida o'quvchilarning axborot savodxonligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Adabiyotlarda axborot-kommunikatsiya vositalari sifatida masofaviy ta'lim platformalari (Moodle[2], Edmodo, Google Classroom) hamda interaktiv vositalar (Kahoot[1], Quizizz, Padlet) tahlili berilgan. Ushbu platformalar ta'lim mazmunini yaratish, o'quvchilar bilan aloqalarni kuchaytirish va bilimlarni samarali baholashda katta rol o'ynaydi. Adabiyotlarda AKT vositalaridan foydalanishda uchraydigan muammolar ham ko'tarilgan. Ular qatoriga texnologiyalarga kirish imkoniyati, o'qituvchilarning AKT bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmalarga ega emasligi, shuningdek, ba'zi ta'lim tizimlarida infratuzilmaning yetarli emasligi kiradi.

Adabiyotlarning umumiy tahlili shuni ko'rsatadiki, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv jarayoniga muvaffaqiyatli joriy etish zamonaviy ta'limning asosiy talablaridan biridir. Xorijiy va milliy tadqiqotlarni birlashtirish orqali bu texnologiyalarni samarali qo'llashga qaratilgan yondashuvlarni takomillashtirish imkoniyati mavjud.

Muhokama. O'quv jarayonini boshqarishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu texnologiyalar ta'lim sifatini oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. Shunga qaramay, ushbu yondashuvning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun bir qator shart-sharoitlarni yaratish zarur.

Birinchidan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchilarning texnologik va metodik tayyorgarligiga bog'liqdir. Zamonaviy pedagogik faoliyatda o'qituvchilarning faqat o'z faniga oid bilimlari emas, balki raqamli savodxonligi va texnologiyalar bilan ishlash qobiliyati ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, o'qituvchilar uchun maxsus o'quv dasturlari va malaka oshirish kurslarini tashkil etish talab etiladi.

Ikkinchidan, ta'lim jarayonida AKT vositalarining infrastrukturasi muhim rol o'ynaydi. Masofaviy ta'lim, interaktiv vositalar va elektron platformalarning samaradorligi, avvalo, ulardan foydalanish imkoniyatlariga bog'liq. Maktab va oliy o'quv yurtlarining texnik jihozlanganligi, yuqori tezlikdagi internet tarmog'ining mavjudligi bu borada asosiy shartlardan biridir.

Uchinchidan, AKT vositalarining o'quvchilar uchun qulay va samarali ekanligi ta'minlanishi lozim. Ta'lim mazmunini moslashtirish va o'quvchilarning qobiliyatlariga mos usullarni joriy etish AKTni qo'llashning muvaffaqiyatli metodikasini ishlab chiqishda e'tiborga olinishi kerak. Bu yerda

individual yondashuvning ahamiyati katta bo'lib, adaptiv platformalar va shaxsiylashtirilgan o'quv rejalaridan foydalanish tavsiya etiladi.

To'rtinchidan, o'quv jarayonini samarali boshqarishda teskari aloqaning o'rni katta. AKT vositalari yordamida o'quvchilarning fikrlarini o'rganish, ularning muvaffaqiyatlarini baholash va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan faoliyatlarni tashkil etish zarur. Masalan, elektron testlar, onlayn so'rovnomalar va interaktiv muhokamalar bu jarayonda muhim ahamiyatga ega.

Oxir-oqibat, ushbu metodikani muvaffaqiyatli amalga oshirish o'quv jarayonini yanada samarali, ijodiy va qiziqarli qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, AKT vositalarini o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash vositasi sifatida ko'rish mumkin. Biroq, ushbu texnologiyalarning foydali jihatlari bilan bir qatorda, ularning haddan tashqari foydalanilishi ta'lim jarayonida insoniy muloqotning kamayishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun AKT vositalaridan oqilona foydalanish tamoyillarini ishlab chiqish va ularga rioya qilish muhimdir.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quv jarayonini boshqarishda AKT vositalarining samarali metodikasini joriy etish, bir tomondan, ta'lim sifatini oshiradi, boshqa tomondan esa o'quv jarayonining kompleks rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa. O'quv jarayonini boshqarishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bugungi zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu texnologiyalar ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilish faolligini rivojlantirish va o'qituvchilarning ish samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

AKT vositalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishi o'qitish usullarini modernizatsiya qilishga, o'quvchilarning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirishga va natijalarni samarali baholashga imkon yaratadi. Shuningdek, bu texnologiyalar yordamida masofaviy ta'limni tashkil etish, o'quv materiallarini shaxsiylashtirish va teskari aloqani kuchaytirish imkoniyati ta'minlanadi. Biroq, AKT vositalaridan foydalanishda uchraydigan muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

-o'qituvchilarning texnologik savodxonligini oshirish uchun maxsus kurslar tashkil etish;

-ta'lim muassasalarini zamonaviy texnik vositalar va yuqori tezlikdagi internet bilan ta'minlash;

-AKTni qo'llashda o'quvchilarning individual ehtiyojlari va qobiliyatlarini inobatga oluvchi yondashuvni joriy etish;

-texnologiyalardan oqilona foydalanish va insoniy muloqotning ahamiyatini saqlab qolish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Umuman olganda, o'quv jarayonini boshqarishda AKT vositalaridan samarali foydalanish ta'lim jarayonini yangi bosqichga olib chiqib, uning sifat va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kelgusida bu yo'nalishda tadqiqotlar olib borish va yangi innovatsion metodikalarni ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Kahoot! (2022). Engaging Students through Game-Based Learning. Retrieved from: <https://kahoot.com>
2. Moodle Documentation. (2023). Moodle Learning Platform Overview. Retrieved from: <https://moodle.org>
3. Qurbonova, D. (2021). Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim sifatiga ta'siri. Zamonaviy ta'lim metodlari, 2(1), 10–18.
4. Syomin, P. V. (2018). Innovatsion pedagogika va AKT vositalaridan foydalanish metodikasi. Moskva: Pedagogika nashriyoti.
5. UNESCO. (2020). Distance Learning Strategies in Response to COVID-19 School Closures. Retrieved from: <https://unesco.org>
6. Usmonov, A. (2022). O'zbekistonda ta'lim jarayonida AKT joriy etishning amaliy asoslari. O'zbekiston pedagogika jurnali, 3(4), 15–25.
7. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
8. Khudoynazarov, D. (2022). Issues of introducing digital technologies into the activities of courts. The American Journal of Political Science Law and Criminology, 4(01), 1-6.
9. Xudoynazarov, E. M. (2019). Didactic possibilities of oral exercises in forming initial classes pupils' mathematical thinking activity. Eastern European Scientific Journal, Ausgabe. Germany, (1-2019), 249.
10. Madraximovich, X. E., & Urazboyevna, U. N. (2023). O 'quvchilar mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda sinfdan tashqari ustoz-shogird munosabatlarining ahamiyati. Science and innovation, 2(Special Issue 12), 564-566.